

*Не заперечуватиму,
не підтверджуватиму
і не виправдовуватимусь,
якщо чимало нині суцix,
читаючи і домислюючи,
утраять сон і спокій —
бо впізнаватимуть
у цій книзі себе та інших...*

ПРОЛОГ

Несподівана гостя
Львів 2013

— О, БОЖЕ! Я ЗНАВ, що ви колись таки... от знав — і все.

У чоловіка доволі невиразного вигляду і невизначеного віку, але однозначно старшого від мене, відчутно тремтить голос. Він раз по раз ковтає слину, нібито вона бовтається поперек горла і заважає говорити. Чоловік стоїть у проймі дверей з потрiсканою дерматиновою оббивкою по краях і дивиться приречено втомленим поглядом, повним відчаю.

З такого обличчя сучасний Мунк написав би ще один «Крик».

Чоловік міцно тримається за клямку вхідних дверей, мовби остерігається впасти. Уся його статура волає про вагання: впускати гостю чи ні. Він нагадує переляканого і загнаного у безвихідний кут звіра.

Для мене нічого дивного в його поведінці немає — у схожій ситуації це була би нормальна реакція для будь-кого.

Але я також «добра»: хіба ж так падають на голову людині, яка ще кілька хвилин до цього ні сном ні духом не підозрювала і не здогадувалася, що саме сьогодні нечиста сила принесе мене, та ще в таку рань?

Мовчки відступаю крок назад. Напевно, краще розпрощатися не вітаючись і піти без пояснень. Так буде простіше для обох. Та вже пізно. І я лиш по-дурному перекладаю з руки в руку круглу коробку купленого по дорозі «Київського» торта.

— І нащо я вам написав... нащо я...

Чоловік питає чи, радше, стверджує ледь чутним голосом, глибоко набираючи в груди повітря. Здається, навіть попри видиму задуху, в його голосі чути тамований скрегіт, нібито на зубах дзенькає бите скло чи шарудить пісок під підощвами.

— Нащо то було писати...

Повторює, наче якесь заклинання, одночасно чухаючи голову з ріденьким пшеничним волоссям.

— Якщо вам неприємно... — спантеличена, нарешті наважуюся заговорити й собі, навіть не привітавшись, і відступаю на одну сходинку нижче.

— Ні-ні, прошу дуже, заходьте, заходьте, — нарешті приймає руку з клямки.

І тут таки по-змовницьки прикладає вказівний палець до губів, стишуючи і без того тихий голос:

— Але... моя дружина не знає...

— Не хвилюйтеся. У мене немає злих намірів, — так само тихо докінчую за нього, начебто ми справді перебуваємо у змові.

Мені невідомо, що знає і чого не знає дружина зніченого і розгубленого пана з глибокими залисинами і карими — дуже виразними, проникливими очима. Я все ще продовжую стояти на сходах перед відчиненими дверима квартири старої багатоповерхівки на околиці міста, відчуваючи провину за потривожений спокій чужої родини. Може, не варто було?

Не знаю, чи я спроможна витримати ще один раунд пережитого колись потрясіння, пов'язаного з цим чоловіком? Точніше, чи я готова до його нового витка?

Нарешті чоловік не надто сміливо ступає у передпокій і відважується:

— Сяню, дивися, хто до нас у гості, — його голос набирає упевненості: — Ти не повіриш!

Дещо незграбно і все ще насторожено господар допомагає мені скинути літній дощовик, ба навіть береться почепити на вішак. Його рухи метушливі, як, зрештою, і він сам: дощовик кілька разів зіскакує з гачка. Чоловік стискає плечима і ніяково посміхається.

— У нас така гостя, Сяню, така гостя! — вигукує вже майже радісно, на цей раз таки не приховуючи задоволення.

З обличчя щезає не так напруга, як настороженість. Нарешті він опанував себе. Дивовижно! Ловлю себе на думці, що переді мною або блискучий актор, або ж він має надзвичайну силу волі, щоб із панічно розгубленого миттєво перетворитися на врівноваженого пана, та ще із нотками невідомого захоплення в голосі. Ще мить-друга — і я повірю, що мій несподіваний прихід справді є бажаним, ба, може, навіть приємним.

Тимчасом роздобрила з віком жінка у кулінарному чепчику і вицвілому фартуху зі слідами борошна на ньому майже влітає з кухні в передпокій і, смішно примружуючи одне око, довгенько вдивляється в мене, нібито пересвідчується в непомильності свого відкриття, далі гучно плескає в долоні, а тоді б'є себе по стегнах — аж біла хмарка борошна здіймається по передпокою.

— Діво Богородице пречиста! Це Ви, пані Маріє?! Ви?! До нас?! — миттєвим рухом обтирає руки об поли фартуха і навіщось робить півколо круг мене: — Хто би подумав! Хто би подумав! — спліскує в долоні. — Певно, знову вибори на носі? Бо чи така людина переступила би наш скромний поріг просто за так? — таракотить без упину, начебто пишавчись і обурюючись одночасно, зовсім не реагуючи на мовчазні застережливі рухи чоловіка з-поза моєї спини, які добре відбиваються у дзеркалі на протилежній стіні передпокою.

Ситуація — дурнішою не вигадаси, думаю, і вже гніваюся сама на себе за необачний, точніше, непродуманий

і спонтанний сьогоднішній візит. Ну, хто ж так їде до незнайомця в гості, людино?! Та ще й із такої причини і з дурним тортом у руках?!

— Ой, гречна пані, слухайте мою жінку і діліть то надвоє! — голос господаря враз набуває неприродної дзвінкості. — Вона ще не таке-е-е вигідає, коли їй приходить натхнення! Тут, знаєте, останніми тижнями двірі, як на Різдво колядникам, не встигаєш відчиняти. Від усіх партій агітатори снують по домівках.

— Ага! Точно! — підтримує чоловіка господиня, на якусь мить забувши про мою присутність. — Ходять тут всякі прохачі і обіцяльники попід двері, як діти до школи. Та ви проходите-проходьте, пані Маріє, — покаже дорогу у вітальню. — Не дивіться, що в мене тут не аж так-таки дуже прибрано, бо перебила собі день тим заливним плячком. Надумала спекти з потрушкками, мій Василь дуже любить заливні пироги, і з грибами, і з тушкованою капустою, а я вже не маю такої сили, щоби три рази на тиждень плячки пекти, як у молодості.

— Та чи твої плячки, Сяню, цікавлять нашу гостю... — господар нейтралізує потік жіночого одкровення поблажливо-докірливою реплікою, силуючись, напевно, усе ж заглядати незручність від мого візиту, одночасно забираючи поданий мною торт.

Уявляю, що і яким голосом увечері казатиме ця Сяня своєму чоловікові, поки з'ясується, що її Василь до моїх відвідин саме сьогодні таки не має стосунку.

Господиня широким кроком долає вузький коридор передпокою і відчиняє двері в кімнату:

— Хоч одним оком подивіться, як живе простий народ.

Ох, це патріотичне львівське панство! Вітальня двокімнатної хрущовки-«розлітайки»¹ — так званого «вагончика» — скидається більше на музей ткацтва та вишиття, ніж на щоденне помешкання двох немолодих людей.

¹ Радянська квартира часів правління Хрущова з прохідною кімнатою — так званим «вагончиком».

Аптечна чистота. Повсюди, де лиш прозирило вільне місце, розвішані і розстелені килими і килимки, веретти, рушники; гора із шиттям і мереживом — від великої подушки до мініатюрного ясика — підноситься на старовинній софі мало не під саму стелю; різнокольорові серветки чи не під кожним келишком у потемнілому, аби не австрійських часів, серванті ручної роботи; ткані, вишиті і мережані по краях доріжки на етажерці, туго набитій книжками у кілька рядів, і так само зверху прикриті круглою, вив'язаною білими нитками, майже невагомою скатеркою із великою червоною ружею посередині. Плиняні глечики, карафки різної форми з кольорового скла. Розкішні силянки і гердани, надцяють пар коралів уздовж віконної рами, нанизані на тканий пояс. Етнографічний музей в мініатюрі. Автентичний. Без «промислових» фіглів.

Я все ще стою снопом і намагаюся відшукати перші слова, що їх повинна сказати цим людям, але так, щоб жодному не нашкодити. Добре, що цей момент уповільнюється з волі самих господарів.

— А я то все думаю. Чуєте, пані Маріє, все думаю, чого то мій Василь, як ворона в кістку, вже який час втупиться очима на вхідні двері і не квапиться до крамниці, навіть як хліб у хаті закінчується! А я його пиляю, пиляю, як та пилорама... ну, ви самі знаєте, як може сердита жінка пиляти чоловіка! А він лиш дивиться на двері, мовчить і не перечить. То він, шельма, певно, знав, що ви до нас приїдете, але мені не признавався? — жінка знову вивчаюче дивиться спочатку на мене, а потім на чоловіка.

Хитра. Їй, певно, вельми кортить знати, чи ми з її Василем, бува, не змовилися, як давні коханці.

Поки я все ще невдавано захоплено роззираюся по стінах і добираю найбільш нейтральні слова відповіді, мене випереджає господар:

— Сяню, та дай людині хоч слово сказати! Не бачиш? Вони з дороги. Втомлені.

— Та певно, що так, Васильку. — жінка трохи оговтується. — Ага, київський потяг якраз дві години, як прийшов. Але така пані, певно, своїми колесами їздять, а не тим смердючим потягом, копнула би колька ту залізницю і тих, хто людям таке добро робить! Де ж то видано в двадцять першій столітті такі потяги для людей пускати? Зачекай, Василю. Зараз я щось зладую на скору руку. Не щодня такі гості стукають у наші двері.

Жінка йде на кухню, хазяйновито прибравши з передпокою мій торт, і я також швиденько суну за нею, щоби, борони Боже, не подумала, що намагаюся залишитися з її чоловіком наодинці.

Я все ще не вимовила й слова.

— Покладу в холодильник, — каже, шукаючи місце для мого презенту.

Встигаю зауважити, що холодильник забитий так, нібито завтра мають оголосити військовий стан чи стовідсоткове підвищення цін на харчі. Нарешті невеличка коробочка втискається на верхній полиці між склянками-банками-пакетами, а господиня повертається до мене:

— Не дивуйтеся мені за таку гостину, пані Маріє. Може, вона вам здалася непривітною. Але, знаєте, тут щодня ходять по людях ті, хто цілими дібами не вилазять з телевізора, агітують перед виборами за себе, горидоли наївним людям обіцяють, то я вже так одного разу влютилася, що прикріпила до дверей оголошення «*Нешанований кандидат! Прошу не турбувати свого виборця, то, може, депутатом таки будете обраний*». А Василь, як угледів той папірчик на дверях, леда мене разом з ним у смітник не викинув, — тембр у жінки дуже приємний, можна слухати, як тимчасово несварливу Кайдашиху.

Жінка передихає, а тоді метушливо, але вельми завченими рухами починає розкладати на обідньому столі тарілки, тарільчики, блюдця, горнятка, одночасно встигаючи щось нарізати, загортати, смажити, розморозувати. Робить то надзвичайно швидко, апетитно і з роз-

махом, сказати би, професійно, як будь-котра надмірно гостинна галицька господиня, яку гість застав зненацька, але в якій припасено харчів на цілий взвод солдатів. Зараз головне для неї — швидкість, з якою вона складе те все на білій вишитій скатертині, поверх якої застелена прозора клейонка.

Я мовчки вкладаюся на краєчок мініатюрного кухонного дивана напроти плити, застеленого біло-сірим гучульським килимом, і спостерігаю за її рухами. Гм... Коли б на кухні на будь-яку метку львівську пані вчепити спідометр, він видавав би за день марафонські показники, зрештою, як і в будь-якій іншій домашній роботі.

— Це, пані Маріє, мої конфітюри. Ну, варення, розумієте, — крихітні креманки в її руках змінюються зі швидкістю світла. — Це мікс із вишень і білослив, так у нас кажуть на аличу, а цей — із домашніх кабачків. Ви не пробували робити конфітюри із кабачків, пані Маріє? То така смакота, вам скажу! Василь хвалився, що ви теж кохаєтесь в українській кухні.

Врешті я не витримую і заходжуся неголосним сміхом. «Кохатися в українській кухні» звучить доволі двозначно.

— Та ні, пані Оксано. Я так... кулінар-любитель... — нарешті і я видобуваю з горла перші слова.

Жінка не дає мені докінчити думку:

— О, нарешті одна порядна людина звернулася до мене нормально, по-людськи. А то все Сяня та Сяня, ніби я яка служниця чи покоївка. Чуєш, Васильку?

Чоловік стоїть у проїмі кухонних дверей і тепер знову перелякано спостерігає за нами, попеременно ковзаючи поглядом з одної на другу. Напевно, намагається запобігти чи принаймні проконтролювати небажану розмову. Артистичний контролер!

Пані Оксана не зауважує зниклового напруження чоловіка.

— Ви не дивуйтеся, пані Маріє, що я стіл накриваю на кухні. У нас, щоби розкластися у вітальні, пів дня